

analizirala je **Grazia Tatò** u prilogu *Prestigio e influenza politica del potere economico a Trieste nelle carte della Deputazione di Borsa poi Camera di commercio* (609–618).

Caput Adriae, područje na kojem su se od antičkog vremena susretale države, kulture i civilizacije, pružilo je **Borisu M. Gombaču** idealnu podlogu za raspravu pod naslovom *Fevdalne in nacionalne države: Evropa in Mediteran* (565–576).

Zbornik *Acta Histriae VII.* bogat je zbir rasprava raznorodnoga tematskog spektra i istraživačke problematike, sjedinjenih zajedničkim okvirom proučavanja sustava moći i ustanova tijekom dugog niza prošlih stoljeća povijesti narodâ na jadranskom području. Možemo smatrati, na kraju, da je nastojanje slovenskog organizatora znanstvenog skupa i ujedno izdavača zbornika da okupljanjem brojnih povjesničara raznolikoga istraživačkog zanimanja oko okvirno široko zadane teme cjelovito predstavi jednu pozornosti vrijednu i nikada dovoljno obrađenu problematiku, postiglo svoj puni cilj.

Zdravka Jelaska

Branimir ANZULOVIĆ, *Heavenly Serbia: from Myth to Genocide*, izd. New York University Press, New York – London, 1999., str. 1–233.

Godine 1999. u New Yorku je, posredstvom 'New York University Press', objavljena zanimljiva knjiga *Heavenly Serbia: from Myth to Genocide* (Nebeska Srbija: od mita do genocida). Na 233 stranice, vel. 210 x 140 mm, Branimir Anzulović, Hrvat koji živi i djeluje u Sjedinjenim Američkim Državama, s puno znanstvene akribije i literarnog dara raspravlja o odnosu srpskih povijesnih mitova, osobito kosovskog mita, na tragična zbivanja devedesetih godina 20. stoljeća, koji su preko krvave kupelji doveli do raspada bivše SFRJ. Anzulovićeva rasprava ima 181 stranici teksta unutar šest poglavlja (1. 'Nebeska Srbija', 2. Susret s Turcima, 3. Dinarski gorštaci i njihove pjesme, 4. Dileme o modernome srpskom nacionalnom identitetu, 5. Začarani krug laži i straha, 6. Nestručne mitske kalkulacije), 33 str. bilježaka (183–215), iscrpnu bibliografiju (217–225) i dragocjeno kazalo imena (227–233).

Autor polazi od činjenice da su Srbi devedetih godina 20. stoljeća donijeli smrt i uništenje u Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i na Kosovo, ali i sebi osudu svjetske javnosti i ekonomsko uništenje. Anzulovićeva »Nebeska Srbija: od mita do genocida« nastoji istražiti uzroke za brutalne i uzaludne težnje velikosrpske ideologije postavljajući pitanje: Kako Srbi razmišljaju i na čemu temelje politiku velikosrpstva i na koji je način mit o »Nebeskoj Srbiji« ugrađen u ekspanzionističke težnje srpske nacionalne mitologije radi ostvarenja Velike Srbije?

Dominantni mit o »Nebeskoj Srbiji«, o kojem autor raspravlja u prvom poglavlju, javlja se nedugo poslije boja na Kosovu (1389.) i gubitka srpske nacionalne države. Pretpostavljajući »nebesko kraljevstvo« vojnoj pobjedi s nadom u obnovu Dušanova carstva, taj je mit hrabrio srpski narod da izdrži petstoljetnu tursku dominaciju i ponovno uspostavi samostalnu državu (19. st.). Srbi su, prema Anzuloviću, zadržali taj središnji mit s osjećajem nadmoći prema susjedima i sviješću da im je sudbina podarila dominantan položaj na

Balkanu. Mit su podržavali crkveni i politički vođe, povjesničari, književnici i umjetnici, ali je prihvaćen i izvan Srbije. Autor u svojoj knjizi otkriva čimbenike koji su podgrijavali mit o »Nebeskoj Srbiji« od pretkršćanske slavensko-poganske religije i identifikacije crkve, države i nacije do dugog prekida državne samostalnosti i romantičarskog veličanja nacionalne države. Spomenuti su čimbenici podgrijavali agresivnu nacionalnu ideologiju, koja je trijumfirala krajem 20. stoljeća, marginalizirajući pritom one Srbe koji su težili uspostavi građanskog društva.

Anzulovićevo djelo tumači mitsku osnovu srpskog ultranacionalizma, kojom se vješto okoristio Miloševićev režim za poticanje genocidnih ratova i protjerivanje pripadnika ne-srpskih naroda s fiktivnih »srpskih« prostora. Knjiga daje zanimljivu analizu jedne ideologije koja je iznjedrila intelektualnu i emocionalnu težnju za Velikom Srbijom, a mit je poslužio kao opravdanje za podlaganje susjednih naroda i država pod srpsku upravu. Uporno isticanje te mitologije pridonijelo je, naglašava autor, neuspjehu međunarodne zajednice da spriječi srpsku brutalnost u agresiji na susjedne nesrpske narode. Knjiga potiče niz pitanja: Kakav je odnos mita iz 1389. i masovnog terora i okrutnog ubijanja na kraju 20. stoljeća? Je li moguće da pojedinci izvan srpskog etnikuma prihvaćaju razmišljanja da i ne-Srbi stradavaju zbog »slavnog poraza« iz davnine? Itd. Autor naglašava da tragedija Srba nije bila »slavna« niti daleke 1389. godine, jer je u sebi uključivala prijevartu i izdaju. Spomenuti događaj prožima i današnju srpsku kulturu i politiku, jer bitka na Kosovu polju ima još uvijek veliki utjecaj na srpsko javno mnijenje. Godine 1389. Srbi nisu samo izgubili status regionalne sile, nego je Srbija posve nestala kao politički entitet, a oni su kao sultanovi drugorazredni podanici sve do 19. stoljeća podgrijavali mitove o svojoj slavnoj povijesti i »obećanoj« im velikoj budućnosti. Anzulović ističe da Srbi odmah po obnovi kneževine pokazuju želju za osvajanjima, a težnja za teritorijalnim širenjem zavodi mnoge umove i podgrijava avanturističke strasti. Autor ukazuje na odgovornost propagatora mržnje, pisaca, političara i predstavnika Crkve, onih »normalnih« koji, razočarani stvarnošću, uranjaju u nestvarni svijet mitova.

Anzulović u svojoj knjizi jasno pokazuje na koji su način ideja o »nevinoj žrtvi« (Srbiji) i popratni mit o (izmišljenim) neprijateljima koji se rote protiv njezine egzistencije prisutni u ponašanju današnjih Srba. Pisca posebno zanima tematika srpskoga povijesnog iskustva, poticatelja mitova, koje je, veličanjem krvi i zemlje, dovelo srpski narod u ulogu od svijeta osuđenoga agresora. Kosovski je mit Srbima pomogao podnijeti poniženje poraza i stoljećima dugu dominaciju strane kulture, ali je taj mit i poslije oslobođenja (19. st.) zadržao svoju žestinu gajeći nadu u ispunjenje obećanja da će Srbija jednoga dana uskrsnuti kao moćna nacionalna država.

U drugom poglavlju (str. 33–44) autor raspravlja o srpskom narodu pod turskom dominacijom, dok u trećem (str. 45–67) govori o endemskom nasilju na Balkanu u dosluhu s cazaropapizmom koji i u literarnim djelima veliča nasilje i genocid, u četvrtom (str. 69–99) analizira elemente koji su tradicionalni tribalizam i nacionalnu ideju pretočili u modernu srpsku nacionalističku ideologiju, u petom (str. 99–146) govori o poticanju na neslavne osvajačke ratove za Veliku Srbiju, a u šestom (str. 147–174) podsjeća čitatelja na promašenost ideologija koje se zasnivaju na mitovima iz prošlosti. U zaključku autor apelira na

pobijanje povijesnih falsifikata kao bitnoj činjenici koja vodi pročišćenju, toleranciji i slobodi u poštivanju i suradnji s drugim narodima.

Heavenly Serbia Branimira Anzulovića nesumnjiv je doprinos otkrivanju »korijena zla«, koji su na ovim našim prostorima, koje je papa Pavao VI. (1963.–1978.) svojedobno nazvao »prostorima za susrete i dijalog«, u naše vrijeme izazvali nezapamćena razaranja, kulturocid i genocid.

Franjo Šanjek

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 17., Zagreb, 1999., 289 str.

Svezak 17. *Zbornika* podijeljen je na dvije tematske cjeline: prvu (str. 5–178) u kojoj se donosi 6 izvornih znanstvenih radova i 2 stručna rada, i drugu (str. 179–218) u kojoj se s 8 prigodnih članaka, te iznošenjem sadržaja prethodno objavljenih 16 svezaka *Zbornika* s kazalom autora radova, obilježava pedeseta obljetnica Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU.

Krešimir Kužić u radu *Plemići s područja župe Zmina u srednjem vijeku* (str. 5–15), nakon prikaza prvih svjedočanstava o nazivu župe, dovevši gradnju crkve sv. Petra u Muću Gornjem u vezu s mogućim rodovskim posjedom kneza Branimira, prelazi na zminске didiče ili plemenite ljude, čije podrijetlo veže uz rod Svačića ili Ramljana. Didiče razlikuje od kasnije doseljenih Vlaha, koji se brzo jezično asimiliraju, ali opstaju kao posebna staleška skupina. Kliška prepreka između zminске župe i Splićana brana je agresiji Splićana na taj kraj, a svoj doprinos zminski su plemići dali i u previranjima XIV. stoljeća, živo sudjelujući u događajima priobalja i Zagore, ali će jednoipolstoljetno vladanje Turaka zakčiti taj obećavajući razvoj.

Oporučni legati pro anima i ad pias causas u europskoj historiografiji; usporedba s oporukama dalmatinskih komuna (str. 17–29) naziv je rada Zorana Ladića u kojem autor u uvodu izlaže važnost oporuka kao izvornog materijala za proučavanje srednjovjekovnog svakodnevlja, načina nasljeđivanja, vlasništva, kao i brojne spomene o pobožnosti pojedinaca. U pregledu historiografije navodi novije radove brojnih stranih i hrvatskih autora. Područje istraživanja naziv je trećeg dijela autorova rada. Tu se ograničava na odnos srednjovjekovnog čovjeka prema smrti, opisuje njegovu pobožnost, mentalitet, ispunjenost oporuka religioznim i pobožnim motivima i zabrinutost za dušu oporučitelja. Autor uspoređuje i sačuvane legatate pojedinaca iz dalmatinskih komuna namijenjene vjerskim ustanovama kao i oporučne odredbe u svezi s hodočašćima, misama, pokopima i dr.

Sabine Florence Fabijanec u članku *Profesionalna djelatnost zadarskih trgovaca u XIV. i XV. stoljeću* (str. 31–60), na osnovi sačuvanih notarskih spisa, prikazuje kratke životopise i trgovačko-poslovne veze jedanaestorice zadarskih trgovaca. Na njihovim primjerima, koristeći se mislima Benedikta Kotruljevića, autorica uočava širenje interesa i djelatnosti trgovaca i izrastanje razgranate mreže dobro uhodane i uspješne, češće dugotrajne tvrtke. Anžuvinska uprava gradom dovodi do njegova gospodarskog rasta i proširenja trgo-